

- Εισαγωγικό Σημείωμα
- Συντελεστές
- A1. Καλώς Ήρθαν οι Ξένοι μας - «Φωνή» της Τάβλας
- A2. Έλα Γιε του Γιακουμή
- A3. Τρεις Ελιές τζαι μιαν Τομάταν
- A4. Ελένη, Ελενάρα μου
- A5. Φωνή Παφιτιτζη
- A6. Ερωτικά Τσιατιστά
- A7. Φωνή Καταραμένη
- A8. Το Γιασεμί
- A9. Το Τέρτιν της Καρτούλλας μου
- A10. Ψιντρή Βασιλιτζιά μου
- A11. Πορτοκαλλιά του Καραβά
- A12. Τον Τοίχον τον Παλλιότοιχον
- A13. Μέσ' σ' έναν Σπίτιν Σφαλιστόν
- A14. Τρεις Καλόηροι Κορητικοί
- A15. Φωνή Νεκαλιστή
- A16. Ναννούρισμαν Α
- A17. Σόλο Πιθκιαύλιν - Λιοβούττημαν
- B1. Πού 'σουν Μελαχρινούλλα μου
- B2. Σόλο Πιθκιαύλιν - Της Αυκής
- B3. Ν' Αναστενάξω
- B4. Το Λυγνάριν
- B5. Ναννούρισμαν Β
- B6. Κόττινη Τρανταφυλλιά
- B7. Η Βρύση των Πεγειώτισσων
- B8. Τα Μμάθκια τα Γιαλλούρικα
- B9. Η Βράκα
- B10. Ίσια Λεμεδιανή
- B11. Αρκοντογιός
- B12. Τζινούρκος Νιος Πραματευτής
- B13. Ντίλλι - Ντίλλι
- B14. Φωνή Πεγειωτούα
- B15. Σούσες της Λαμπρής
- B16. Η Τταλλού
- B17. Η Γαουρίτσα
- B18. Τσιφτετέλλιν
- Γλωσσάρι - Λέξεις
- Γλωσσάρι - φράσεις

Εισαγωγικό Σημείωμα

Η δημοτική μουσική είναι ένας ζωντανός οργανισμός που αλλάζει, εξελίσσεται, δέχεται επιδράσεις, τις οποίες αφομοιώνει ή απορρίπτει ανάλογα με τη συμβατότητά τους. Αυτά ακριβώς τα χαρακτηριστικά την κάνουν όμορφη και διαχρονική.

Κάθε γενιά κτίζει πάνω στην προηγούμενη. Προσθέτει, αφαιρεί, αλλάζει, ανάλογα με τις δικές της ανάγκες, διατηρώντας όμως τα βασικά στοιχεία αναλλοίωτα. Με αυτές τις σκέψεις προσεγγίζω τη δημοτική μας μουσική.

Η προεργασία για την παρούσα δισκογραφική έκδοση άρχισε ουσιαστικά αμέσως μετά την κυκλοφορία της προηγούμενης, «Κυραία Φωνή – Στ' αγνάρα των τζαιρών...», το 2002.

Τραγούδια αδισκογράφητα, από το αρχείο μου και από παλαιότερους ερμηνευτές, άρχισαν να παίρνουν τη θέση τους στις μουσικές παραστάσεις που δίνουμε και να ωριμάζουν σιγά – σιγά μέσα μας και ανάμεσα στον κόσμο. Τα τραγούδια αυτά μαζί με άλλα, γνωστά τραγούδια, τα οποία είναι στο ρεπερτόριο μας εδώ και χρόνια, αποτέλεσαν το υλικό για την παρούσα έκδοση.

Φροντίδα μου, όπως πάντα, είναι το υλικό να καλύπτει σε μεγάλο βαθμό ολόκληρο το φάσμα της παραδοσιακής μας μουσικής. Απουσιάζουν μόνο τραγούδια του γάμου, για τα οποία ελπίζω να μπορέσω να αφιερώσω, σε κατοπινό στάδιο, μια ειδική έκδοση.

Η εμπλοκή και άλλων μουσικών και ερμηνευτών, κυρίως παλαιότερης γενιάς, που άρχισε με την προηγούμενη έκδοση με στόχο την πολυφωνία, αλλά και την αξιοποίηση κάποιων ανθρώπων, τους οποίους θεωρώ ξεχωριστούς, είναι πιο έντονη σε αυτή την έκδοση.

Ξεχωριστή είναι η φιλική συμμετοχή του Χρήστου Σίκκη και του Χρήστου Κωνσταντίνου, δυο καταξιωμένων καλλιτεχνών με έντονη παρουσία στον ελλαδικό χώρο.

Οι ηχογραφήσεις άρχισαν τον Μάρτιο του 2007 και ολοκληρώθηκαν τον Σεπτέμβριο του 2008 στο City Studio, με υπομονή και μεράκι, με την άψογη συνεργασία του φίλου μου του Αντρέα Γιωργαλλή, του ηχολόγητη, και της παρέας μουσικών και τραγουδιστών συνεργατών και φίλων μου.

Κλείνοντας, θα ήθελα να ευχαριστήσω εκ βαθέων όλους μαζί, και τον καθένα ξεχωριστά, τους συνεργάτες μου σε αυτή την παραγωγή, που συνέβαλαν καθένας με τον τρόπο του, στο τελικό αποτέλεσμα. Ευχαριστώ επίσης με την καρδιά μου τους χορηγούς, των οποίων η οικονομική στήριξη ήταν καθοριστική για την ολοκλήρωση του έργου.

Συντελεστές

Έρευνα, κείμενα, επιλογή, δόμηση και ερμηνεία τραγουδιών:
Μιχάλης Ττερλικκός.

Μουσικοί:

Κώστας Καρπασίτης	βιολί – χορός
Παναγιώτης Νικολαΐδης	λαούτο – χορός
Νίκος Σουρουλλάς	ταμποντσία – χορός
Ευξίφιος Σατούας	βιολί (A13,15, B1,4)
Γιώργος Φούντος	λαούτο (A13,15, B1,4)
Γιάννος Κυριακίδης	ταμποντσία (A13,15, B1,4)
Γιάννης Ζαβρός	βιολί (A5, B10)
Γιάννης Σουρουλλάς	λαούτο (B10,18) – χορός
Βύρων Γεωργίου – Βυρωνής	τραγούδι (A5, B10) – λαούτο (A5)
Δημήτρης Κατσαρής - Πιτρακκής	βιολί (B18)
Αντρέας Γρίστακκος	πιθκιαύλι (A6,17, B2) – τραγούδι (A6)

Φιλικές Συμμετοχές:

Χρήστος Σίκκης	τραγούδι (A1)
Χρήστος Κωνσταντίνου	δίχορδος ταμπούρας (A14)
Μαρία Κουλουμή - Παπέττα	τραγούδι (B15)
Ελένη Μαππούρα	τραγούδι (B5)

Οι στίχοι, που είναι γραμμένοι με πλαγιογράμματα ανήκουν ή διασκευάστηκαν από τον Μιχάλη Ττερλικκό.

Η μουσική επιμέλεια έγινε συλλογικά από τους μουσικούς που παίζουν σε κάθε τραγούδι, τον Μιχάλη Ττερλικκό και τον Αντρέα Γιωργαλλή.

Η ηχογράφηση έγινε ζωντανή στο «CITY STUDIO» με ηχολήπτη τον Αντρέα Γιωργαλλή, και βοηθό ηχολήπτη τον Σταύρο Τερλικκό, από τον Φεβρουάριο του 2007 μέχρι τον Σεπτέμβριο του 2008.

Μεταφράσεις:

Τούρκικα: Βούλα Χαράνα
Αγγλικά: Αντρέας Ιακωβίδης.
Γαλλικά: Ελένη Τσαγγάρη – Reeb.
Γερμανικά: Χριστιάνα Wassmann – Χειμαρρίδη

Σχέδια εξωφύλλου και ένθετου:

Μαργαρίτα Τσαγγάρη

Σχεδιασμός και καλλιτεχνική επιμέλεια:

Κωνσταντίνος Τερλικκός

A1. Καλώς Ήρθαν οι Ξένοι μας - «Φωνή»¹ της Τάβλας

Καλώς ήρθαν οι ξένοι μας τζ' εκάτσαν στες τσαέρες*.
 Θωρώ σας ούλλους σας γυρών τζ' έχω πολλές μανιέρες*.
 Τζ' αέραν μπάζει το σατϊόν* τζ' αγάπουν σας που μας ακήης.

Καλώς ήρθαμεν τζ' ήβραμεν τα σπίθκια τα μεάλα.
 Τζ' απού να τρέδει **πο' 'σσω τους το μέλιν τζαι το γάλαν.
 Ο νοικοτζύρης νάν' καλά να 'δει κρασίν να μας τζερνά.

Φάτε τζαι πκιέτε φίλοι μου, ν' αννοίξει η καρδιά μας.
 Τζ' ο Ύψιστος ζυάζει μας τζ' **άμαν ιθιούμεν, θια μας.
 Ακανετόν, ακανετόν* τζ' η πλήξη φέρονει θάνατον.

Εμείς εν τζ' ήρθαμεν δαμαί, να φάμεν τζαι να πκιούμεν.
 Μόνον αγάπην είχαμεν τζ' ήρθαμεν να σας δούμεν.
 Είβα μας, είβα μας όλης της συνοδείας μας.

Πηγή: Θεοφύλακτος Χ' Κώστας – Φιλιά Μόρφου

Σε κάθε διασκέδαση, μετά τον πρώτο γύρο φαγητού, αφού είχαν πει και το σχετικό κρασί, δινόταν το σήμα με ελαφρά κτυπήματα του πιρουνιού στο πιάτο, ότι κάποιος θα τραγουδούσε. Κατά κανόνα, αν ήταν παρών, προηγείτο ο παπάς με ένα ψαλμό. Στη συνέχεια, ο νοικοκύρης έπρεπε να καλωσορίσει τους καλεσμένους του με ένα δίστιχο, και αυτοί με τη σειρά τους να απαντήσουν πάλι με δίστιχο, με ευχές και πααινέματα για τον νοικοκύρη, το σπίτι και τη νοικοκυρά. Η ανταλλαγή δίστιχων συνεχιζόταν με άλλα μέλη της οικογένειας του νοικοκύρη και των καλεσμένων. Η φιλική συμμετοχή του αγαπητού Χρήστου Σίικη στην ηχογράφιση, τον οποίο και ευχαριστώ θερμά, δίνει ακριβώς την εικόνα αυτή της ανταλλαγής δίστιχων.

Η συγκεκριμένη «φωνή» προέρχεται από ζωντανή ηχογράφιση ενός γλεντιού που έγινε στη Φιλιά - Μόρφου το καλοκαίρι του 1968, στα πλαίσια της φιλοξενίας αρχαιολογικής αποστολής, με επικεφαλής τον Trevor Watkins, στο σπίτι του Πέτρου Χ' Κώστα. Στην ηχογράφιση αυτή τραγουδούν, εκτός από τον νοικοκύρη, οι: Κυριάκος Κλεάνθους – Μερακλή και Γιώρκος Φυτιδιώνας. Η ηχογράφιση μου παραχωρήθηκε ευγενικά από τον γιο του Πέτρου, Θεοφύλακτο Χ' Κώστα, τον οποίο και ευχαριστώ πολύ για την προθυμία. Την άκουσα επίσης και από μια άλλη ηχογράφιση του Θεοφύλακτου με τον Τρύφωνα Γεωργίου και τον ίδιο τον Θεοφύλακτο. Την ίδια «φωνή», με ελαφρά παραλλαγή, κατέγραψα και από τις: Χρυσταλλού Τσουντα και Νίτσα Βασιλειάδου από την Κατωκοπιά (χωρίς δίπλα από τη Φιλιά), το 2005. Επίσης το 1998 από την Αίγλη Συμεού από τη Βάσα Κοιλανίου, η οποία όμως την είχε ακούσει επίσης από Κατωκοπίτισσα. Καταγράφηκε επίσης από το «Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα» στο Ποτάμι. Αξίζει να σημειωθεί ότι όλες οι καταγραφές προέρχονται από την περιοχή Μόρφου.

¹«Φωνές» είναι παλιές, ως επί το πλείστον, μελωδίες πάνω στις οποίες τραγουδιούνται διάφορα δίστιχα.

A2. Έλα Για του Γιακουμή

- Έλα για του Γιακουμή, ρέξε* με τον ποταμόν.
Ρέξε με τον ποταμόν τζαι φουούμαι το νερόν.
Τζαι φουούμαι το νερόν, μεν μου πάρει το μωρόν.

- Ρέσω σε τον ποταμόν, αμιά θέλω πκιερωμόν.
- Ρέξε με τον ποταμόν, να γλυτώσω το μωρόν
τζ' αν γλυτώσουμεν τζ' οι θκυο, ό,τι θέλεις σου το θκυω*.

Ρέσσει την τον ποταμόν τζαι ζητά τον πκιερωμόν*.
Θκυα του τα βρασιόλια της τζαι τα δαχτυλίθκια της
για να γίν' ο πκιερωμός, μα 'ν τα πκιάνν' ο Τζυοκακός.

- Πκιάσ' τα για να πκιερωθείς τζαι να πάεις να χαθείς.
- Εν θέλω γρουσαφικά, ούτε τζαι θκυαμαντικά.
Θέλω για την πκιερωμήν το δικό σου το κορμίν.

Πά' ν' αρπάξει πάνω της, νάσου τζαι τον άντρον της.
Τζ' έβαλεν του την φωνήν τζ' έφηκεν την πκιερωμήν.
Τζ' έφνεν ο Τζυοκακός τζ' έμεινεν του ο καμός.

Πηγές: Θεόδουλος Καλλίνικος

Βλ. Κείμενο, «Κύπρος – Μ. Ασία - Αιγαίο» **Διάφορα κείμενα / ιστοσελίδα**

Ευτράπελο τραγούδι. Στην καταγραφή του αείμνηστου Θ. Καλλίνικου οι σίχιοι έχουν και πιο καυτή συνέχεια. Το τραγούδι διασταυρώνεται και από την Αλίκη Κωνσταντίνου από τον Αγ. Ιωάννη Μαλούντας, η οποία στο βιβλίο της «Θησαυροί της Κύπρου» αφηγείται ότι το άκουσε γύρω στο 1949 από μια τυφλή γερόντισσα, την Ελένην την Φκιακούν στο χωριό της σε μορφή απαγγελίας. Υπάρχει επίσης στο αρχείο του ΡΙΚ, σε ηχογράφιση του 1973, μια άλλη παραλλαγή του τραγουδιού από τον Πάτροκλο Δημητρίου από τις Κέδαρες της Πάφου. Λαμβάνοντας υπ' όψιν ότι η καταγραφή από τον Θ. Καλλίνικο έγινε στη Ζώδια το 1934, καθώς και τις άλλες δύο πηγές, από τον Αγ. Ιωάννη Μαλούντας και τις Κέδαρες της Πάφου, μπορούμε να συμπεράνουμε, ότι το τραγούδι αυτό ήταν πολύ διαδεδομένο στην Κύπρο εκείνη την εποχή.

Παραλλαγή του τραγουδιού με παρόμοιους στίχους, αλλά διαφορετική μελωδία απαντάται, σύμφωνα με τον Άγγελο Ασλανίδη, και στον Πόντο με τον τίτλο: «Ο Έτερον κι' η Λυγερή».

Α3. Τρεις Ελιές τζαι μιαν Τομάταν

Τρεις ελιές τζαι μιαν τομάταν
αγαπώ μιαν μαυρομμάταν
που 'ν' τα κάλλη της αφράτα.

Τρεις ελιές μέσα στο πιάτον
έχαμεν με άνω - κάτω
τζεϊν' **το δειν της το κλεφτάτον.

Τρεις ελιές τζ' έναν πιπέριν
αγαπώ την τζ' εν το ξέρει
πως εννά γινούμεν ταιρίν.

Τρεις ελιές, η μια μιάλη
άσκαρτι* να με ποφάλλει*
τζαι στο χώμαν να με βάλει.

*Τρεις ελιές, μα κολυμπάτες
εκαΐλησεν* ταχάτες
τζ' εν θα γλέπω πκιον τες στράτες.*

Πηγή: Θεόδουλος Καλλίνικος

Το τραγούδι αυτό μου το σιγοτραγουδίασε μια δυο φορές, σε συναντήσεις που είχαμε, ο αείμνηστος Θεόδουλος Καλλίνικος και το συγκράτησα σε μεγάλο βαθμό. Το εμπέδωσα όμως όταν το τραγουδίασε δημόσια στην τιμητική εκδήλωση, που διοργάνωσε γι' αυτόν η Εταιρεία Κυπρίων Συνθετών, στην Πύλη Αμμοχώστου στις 14 Νοεμβρίου 2001.

A4. Ελένη, Ελενάρα μου

*Ελένη, Ελενάρα μου
γλυτζιά μαυροτζινάρα* μου
τζ' αν δεν σε αποκτήσω
αδύνατον να ζήσω.*

*Ελένη, με τες τρεις ελιές
τζαι με τα μαύρα μιμάθκια
μεσ' στην καρκιάν μ' αγκάθκια*

*Έκαμες την καρτούλλα μου
γλυτζιά γειτονοπούλλα μου
που τον καμόν κομιάθκια
Ελένη μου, κομιάθκια.*

*Ελένη, Ελενάρα μου
καμέ μου τζαι λαχτάρα μου
πε μου το νναι καρκιά μου
άτε μουσκοκαρκιά* μου.*

*Ελένη, που τες Τρεις Ελιές
τζαι που τα Καμινάρακα
που τες δουλειές σου ξάρακα*.*

*Τζ' έλα δα κά' στ' αμπέλιν σου
για να γευτώ το μέλιν σου
που 'σαι καμός κρυφός μου
μεν μου τ' αρνιέσαι φως μου.*

*Ελένη μου, Ελένη μου
σαρανταπαινεμένη μου
λεγνή, μαυρομαλλούσα
τζαι καμαροφρονδούσα.*

*Λάμπεις σαν τ' άστρον της ανκής
**της πόρτας άμα πο' 'ννά φρεις
τζ' αθθίζουν με το δειν σου
τα φκιάρα* της αυλής σου.*

Πηγές: Γ. Αβέρωφ και άλλα προσωπικά παλαιότερα ακούσματα
Βλ. Κείμενο, «Κύπρος – Μ. Ασία - Αιγαίο» **Διάφορα κείμενα / ιστοσελίδα**

Οι σίχιοι που έχω ακούσει στην κυπριακή εκδοχή του τραγουδιού είναι ερωτικοί μεν, αλλά οι περισσότεροι ευτράπελοι έως σκληροί.

Πχ. Ελένη, Ελενάρα μου
που νά 'θεις τη κατάραν μου
τζαι τζείνην του 'Πισκόπου...

Στην έκδοση αυτή προτίμησα να προσαρμόσω δικούς μου σίχους, καθαρά ερωτικούς, που πιστεύω ότι δένουν άριστα με τη μελωδία και τη διάθεση του τραγουδιού και του δίνουν μιαν άλλη διάσταση.

A5. Φωνή Παφίτιτζη

Της μαύρης γης χρωστώ κορμίν
του χάρου την ψυχήν μου.
Μα 'σέναν τι σου χρεωστώ
και φθείρεις την ζωήν μου;!

Τζ', έλα γυρών του περβολιού
τζ', ο νους σου όι νάν' αλλού.

Πηγή: Βυρωνής Γεωργίου – Πρασειό Κελλακίου

Τη «φωνή» αυτή ο Νικόλας Αντωνίου – Βκιολάρης, και άλλοι μουσικοί και τραγουδιστές, Παφίτες, την ονομάζουν απλά «Ίδια». Ο Βυρωνής που την ερμηνεύει δηλώνει: *«Πρώτα, άκουα την που γέρους χωρκανούς μου. Εν την ετραουδούσαν όμως τόσο καλά. Ύστερα άκουα την στον Καταγλυσιμόν της Λεμεσού που Παφίτες, που έρχονταν στον διαγωνισμόν τζ' έμαθα την καλλύττερα. Πολλά καλοί ήταν ο Παναής που τα Πετρίθια τζαι ο Μαυροφίλιππος που την Γαλαταρκάν».*

A6. Ερωτικά Τδιαττισιά

Θερχά*, κουφάες* τζ' όδεντρες* στην στράταν μου σταθείτε
τζαι πκιάστε τα κριάτα* μου, να τα θκιαμοιραστείτε.
Μεν φάτε όμως την καρκιάν γιατ' εννά 'ρωτευτείτε.
Ούλλον τα πάθη εννά σας τρών', εν θα 'βρετε στην γην γιατρών
ποττέ να γιατρευτείτε.

**Έχω πο' 'σσω μου μιαν πληγήν χαρκούμ* εννά πεθάνω.
Έναν φιλίν γιατρεύεις με, μα 'σεις με τζαι παιδεύουμαι
τζ' εν μου το θκias να γιάνω.

Σήμερα αναστέναξα **πο' 'ρεξεν τζ' εν την εί(δ)α.
Εσρκωστήκαν οι νεκροί, ούλλοι μεγάλοι τζαι μικροί
που τα νεκροταφεία.
Ήσεν η Εύα τζ' ο Αδάμ, η Σάρα με τον Αβραάμ
τζ' ο Ζεν με τα θηρία.

Πο' 'ννά πεθάν' **άφικα λον τζείνους, που 'ννά με θάφουν
που πάνω που το μνήμαν μου, εν θέλω να με κλάψουν.
Που την δεξιάν μου την μερκάν νάχω έναν πιθκιαούλιν*
την βούρκαν* μου, την βέρκαν μου που την μερκάν την άλλην.

Πιθκιαούλιν, τραγούδι, σίχιοι: Αντρέας Γρίστακκος

Βλέπε σχετικό κείμενο για τα Τδιαττισιά Διάφορα κείμενα / ιστοσελίδα

A7. Φωνή Καταραμένη

Άτε να πάμεν, μάνα μου, τζει στα βουνά τ' Ακάμα
να σκοτεινιάσουν τα βουνά, **να πλέσουμεν αντάμα.

Ενύχτωσεν τζαι σήμμερα, πάει τζαι τούτ' η μέρα
τζε' εν είδα την αγάπην μου, που 'θώρουν κάθ' ημέρα.

Της Δρούϊας το καμπαναρόκον το μεσομέριν δδιάζει.
Καληώρα του, που σε φιλά τζαι που σε ξικουμπζιάζει*.

Τραούδα, συντροφάκι μου, τα δκυο να τραουδούμεν
να πούμεν ως τα εκατόν για τζξίνες π' αγαπούμεν.

Αγάπες έκαμα πολλές. Έχω τζαι μιαν στην Κρήτουν.
Έχω τζαι μιαν στο Νιον Χωροκόν τζαι τρεις στην Αντρολίου.

Πηγή: Χαμπής Θεωρή – Ίνεια

Η «φωνή» αυτή είναι διαδεδομένη σε ολόκληρη την επαρχία Πάφου, κυρίως όμως στο βόρειο διαμέρισμα. Στη συλλογή του Πελοποννησιακού Λαογραφικού Ιδρύματος αναφέρεται ως «Φωνή Περιοχής Πόλεως Χρυσοχούς», προφανώς γιατί καταγράφηκε εκεί.

Απ' όλες τις καταγραφές που έκανα στην περιοχή της Πάφου κανένας δεν μου την ανέφερε με αυτή την ονομασία. Αρκετοί δεν ήξεραν πως ονομάζεται και ένα – δυο άτομα την ήξεραν ως «Παφιούσα».

Η φίλη μου Νικολέττα Δημητρίου στα πλαίσια της έρευνας, που έκανε για το διδακτορικό της, την κατέγραψε το καλοκαίρι του 2005 από τον Χαράλαμπο Μαυρέλλη, από την Φύτη, ως «Καταραμένη». Όταν μου το ανέφερε θυμήθηκα ότι αυτό το όνομα το ανέφεραν σε ένα γλέντι που καταγράψαμε το 2004 στην Τάλα, μαζί με τη φίλη μου Λίνα Χριστοδουλίδου στα πλαίσια της δικής της διατριβής.

Στη συνέχεια, το 2006, διασταυρώσαμε μαζί με την Νικολέττα, την ονομασία από τον Χαμπή Θεωρή, από την Ίνεια και τώρα στη Τσακκίστρα. (Ο ίδιος την τραγουδά και στη συλλογή του Πελοποννησιακού Λαογραφικού Ιδρύματος – εγγραφή 1980). Παλαιότερα, όταν τον είχα ρωτήσει μου είχε πει ότι δεν θυμόταν το όνομά της. Όταν όμως του ανέφερα την ονομασία «Καταραμένη», αμέσως και χωρίς κανένα δισταγμό, μας διαβεβαίωσε ότι έτσι την έλεγαν.

Το 2008, την κατέγραψα και από τον Ματθαίο Παπαχριστοδούλου από την Κυνούσα, ο οποίος μου την ονόμασε ξεκάθαρα, χωρίς καν να τον ρωτήσω, «Καταραμένη». Απ' όσους όμως έχω ρωτήσει κανένας δεν ήταν σε θέση να μου δώσει μια εξήγηση γι' αυτή την παράξενη ονομασία.

A8. Το Γιασεμί

Το γιασεμί στην πόρτα σου, γιασεμί μου
ήρτα να το κλαδέψω, ω! **γιαβρή μου.
Τζ' ενόμισεν η μάνα σου, γιασεμί μου
πως ήρτα να σε κλέψω, ω! γιαβρή μου.

Το γιασεμί στην πόρτα σου, μουςκολοούν* οι στράτες
τζ' η μυρωθιά του η πολλή λαώννει* τους θιαβάτες.

Το γιασεμί στην πόρτα σου, π' αθκεί* το καλοτζαίριν
μουςκολοά τζαι θαίρουνται παίθκιοι* τζαι νιοι τζαι γέρο.

Πηγές: Θεόδουλος Καλλίνικος, Γεώργιος Αβέρωφ

Βλ. Κείμενο, «Κύπρος – Μ. Ασία - Αιγαίο» Διάφορα κείμενα / ιστοσελίδα

Πασίγνωστο και πολύ δημοφιλές τραγούδι με πασιφανή προέλευση το μικρασιατικό χώρο. Συνηθίζεται ως τραγούδι της τάβλας και δεν λείπει, ακόμα και σήμερα, από καμιά διασκέδαση.

A9. Το Τέρτιν της Καρτούλλας μου

Το τέρτιν της καρτούλλας μου θκυο μύλοι εν τ' αλέθουν.
Μήτε οι στράτες το φωρούν*, μ' οι ποταμοί που τρέχουν.

Καράβιν στον λιμώναν τυλίει τα παννιά.
Για το μελαχρινόν μου **έφκην η αφαννιά.

Σαράντα μέρες νηστικός έκαμεν ο ζωγράφος.
Ζωγράφισεν την κόξαν* της τζαι δεν έκαμεν λάθος.

Αντάν να δώσ' ο ήλιος απάνω στα τοιδιά*
χαρά μου να σ' εθώρουν πάντα στην εκκληϊάν.

Εφτά καντάρακα* ζάχαριν να ρίψω μεσ' στην λίμνην
για να γλυκάνει το νερόν, η αγαπώ που πίννει.

Ανάθθεμα σε ύπνε, που μ' εποτζοίμησες
τζ' έρεξεν το λεγνόν* μου τζαι δεν μ' εξύπνησες.

Πηγές: Θεόδουλος Καλλίνικος, Γεώργιος Αβέρωφ

Βλ. Κείμενο, «Κύπρος – Μ. Ασία - Αιγαίο» Διάφορα κείμενα / ιστοσελίδα

A10. Ψιντροή Βασιλιτζιά μου

Ψιντροή βασιλιτζιά μου τζαι μαντζουράνα μου
τζ' εσύ θα με χωρίσεις από την μάνα μου.

Ψιντροή βασιλιτζιά μου τζαι αερούσα* μου
στην δίπλην των βυζιών σου, να 'ταν η σούσα μου.

Έφα στο παραθύριν, κρυφά της μάνας σου
τζαι κάμε πως ποτίζεις την μαντζουράνα σου.

Έφα στο παραθύριν, κόρη, το γυάλλενον,
να δω το πρόσωπο σου το σιμιδάλλενον.

Έλα να σε φιλήσω τζαι φίλα με τζ' εσύ
τζαι αν το 'μολήσω, 'μολόα το τζ' εσύ.

Έλα να σε φιλήσω τζαι γλήγορα να πας,
να μεν μας δει κανένας τζαι πουν πως μ' αγαπάς.

Πηγές: Γ. Αβέρωφ και άλλα προσωπικά παλαιότερα ακούσματα
Βλ. Κείμενο, «Κύπρος – Μ. Ασία - Αιγαίο» Διάφορα κείμενα / ιστοσελίδα

Ο πιο δημοφιλής συρτός γυναικείος χορός, που ακόμα και στις μέρες μας, δεν λείπει από καμιά διασκέδαση σε ολόκληρη την Κύπρο.

Α11. Πορτοκαλλιά του Καραβά

Πορτοκαλλιά του Καραβά, που κάμνεις πορτοκάλια
να σε πουλούν, γοράζω σε του βάρου σου ριάλλια*.

Μαντορινιά του Καραβά, που κάμνεις μαντορινία
να σε πουλούν, γοράζω σε του βάρου σου σελίνια.

Στην Λάπηθον τα ρούχα μου, στην Χώραν τ' άρματα μου
τζαι στον ωραίον Καραβάν η αγαπητιτζιά μου.

Στον ποταμόν του Καραβά, να ήμουνα γιοφύριν
να φαίννεις στον περιπάτον, να σε φιλώ στα δειλη.

Στην εκκλησιάν του Καραβά, να ήμουν μια εικόνα
να 'ρχεσ' εσού να προσκυνάς, να σε φιλώ στο στόμαν.

*Πορτοκαλλιά του Καραβά, στα δεκαοκτώ μου γρόνια
μεσ' την καρκιάν μου σ' έβαλα τζαι μέσα είσ' ακόμα.*

Πηγές: Γ. Αβέρωφ και άλλα προσωπικά παλαιότερα ακούσματα
Βλ. Κείμενο, «Κύπρος – Μ. Ασία - Αιγαίο» Διάφορα κείμενα / ιστοσελίδα

Πολύ γνωστή και δημοφιλής μελωδία, που είναι διαδεδομένη σε ολόκληρη την Κύπρο. Δεν λείπει από καμιά διασκέδαση, είτε ως τραγούδι ή ως χορευτικό.

A12. Τον Τοίχον τον Παλιότοιχον

Τον τοίχον τον παλιότοιχον εννά τον ασπρογιάσω
τῆαι την αγάπην την παλιάν εννά* την πολογιάσω*.

Όφφου! Όφφου! Ρα μουζουρού του Μόρφου
τῆ' έκαμες με τῆ' επέλλανα για θκυο βυζιά του κόρφου!

Τῆ' έκαμες με τῆ' επέλλανα τῆαι κόμα εννά πελλάνω
ώσπου θωρώ τες βούτδες* σου τῆ' εν τα φιλλιιά μου πάνω!

Έλα, έλα μαζί μου παίξε, γέλα
τῆ' έχω αγκάλες ανοιχτές τῆ' όποτε θέλεις έλα.

Τῆ' αν πάει τῆ' αγκαλέσει με τῆαι πει πως την αγάπουν
λαλώ τῆ' εγώ πως μ' έτρεθεν* στες στράτες που 'παρπάτουν!

Τῆ' αν πάει τῆ' αγκαλέσει* με τῆ' είνταν πο' 'ννά μου κάμει
εννά με βάλει φυλακίην τῆ' εννά 'ρτει να με φκάλει!

Πηγές: Πάρα πολλά ακούσματα στο χωριό μου Καπούτι και τη γύρω περιοχή

Τραγουδι σε ρυθμό αραπιέ. Δεν έλειπε και δεν λείπει, ακόμα και σήμερα, από καμιά διασκέδαση, γάμο ή πανηγύρι, συνοδευόμενο πάντα από τον χορό της καντήλας*. Μάλιστα σε αρκετές περιπτώσεις το τραγουδούν οι ίδιοι οι χορευτές. Συνηθίζεται όμως και ως τραγουδι της τάβλας, χωρίς τη συνοδεία οργάνων.

A13. Μέσ' σ' έναν Σπίτιν Σφαλιστόν

Μέσ' σ' έναν σπίτιν σφαλιστόν *Αν μ' αξιώσει ο Θεός*
μακρά που τ' άλλα, χωριστόν *καμμιάν φοράν τζαι χαρωθώ*
άκουσα γέλλια τζαι χαρές *εννά τον εύρω μερακλήν*
**που 'θάρορες τζ' έν' καφενές. *νάχω χαράν διπλήν, τριπλήν.*

Στέκουμαι λλιόν τζ' αγροικώ* *Μια άλλη είπεν το κοφτά*
μιαν λαλιάν των γεναικών. *μήτε σιγά, με φωναχτά*
Ούλλον χοριτίσα εκλεκτά *ότι τον θέλει χουβαοτάν*
ήτουν τζει μέσα συναχτά* *στην πούγκαν* τζαι στον έρωταν.*

που είχανσιν προσκαλεστούν *Επολοήθηκεν τζαι μια*
να στήσουν σούσαν* να σουστούν. *που 'κάθετουν μεσ' στην γωνιάν*

Τζαμαί π' αππέξω στην βραχτήν* *τζ' είπεν τες πανουοργίες της*
εχώστηκα* τζαι στήννω φτιν *τζ' ούλλες τες φαντασίες της.*
να δούμεν είνταν που λαλούν
τζαι αδιάκοπα γελούν.

Εγιώνι αν αξιωθώ
*καμμιάν φοράν τζαι χαρωθώ**
εννά τον εύρω αγαθόν
να ζιω στον κόσμο σαν ποθώ.

Την σούσαν παραιτήσασιν
τζαι θόρυβον αρχίσασιν
***τζ' αρχέψασιν τζ' ελέασιν*
***είντα λο'ς τους εθέλασιν.*

Τζαι παίρνει με τ' αμμάτων μου
τζαι είδα την αγάπην μου
τζ' έμαθα που την ιδιαν
την καθαρήν αλήθειαν.

Τζαι ξεχωρίζω μιαν φωνήν
ψιντροήν, γλυτζιάν, περήφανην
τζ' είπεν πως ονειρεύετον
τζείνον που θα παντρεύετον.

Πηγές: Λαλλού Σιαλή – Πισσούρι, Αίγλη Συμεού – Βάσα Κοιλανίου

Τραγουδι ευτράπελο. Το κατέγραψα το 1996 από την Λαλλού Σιαλή και το 1997 από την Αίγλη Συμεού. Οι δύο εκδοχές έχουν ελαφρές παραλλαγές. Η Λαλλού Σιαλή μου το τραγούδησε αργό, με πιο πολλά γυρίσματα στη μελωδία και του έδωσε τον τίτλο: «Μέσ' σ' έναν Σπίτιν Σφαλιστόν», η δε Αίγλη Συμεού πιο γρήγορο και ρυθμικό, με τον τίτλο: «Ο Έρωτας των Γεναικών». Η δική μου ερμηνεία είναι ένα πάντρεμα των δύο παραλλαγών. Με τη μελωδία αυτή είχα ακούσει παλαιότερα και κάποιο άλλο τραγουδι, παρόμοιοι περιεχομένου, του οποίου όμως θυμάμαι μόνο το πρώτο δίστιχο:

Από το Άλφα ως το Χι
ώστι να κάμω την αρχήν

.....

A14. Τρεις Καλοήροι Κρητικοί

Τρεις καλοήροι Κρητικοί και τρεις που τ' Άγιον Όρος
καράβιν αρματώσανε με το Χριστός Ανέστη
και με το Κύρ' ελέησον στη θάλασσαν το 'ρίξαν.
Τζ' αρρώστησεν ο ναύτης τους, του καραβιού καμάριν.
Δεν έχει μάνα να τον κλαί', κύρηι να τον λυπάται
ούτ' αδερφόν, ούτ' αδερφήν να τον μοιρολοάται.
Τον κλαί' η νύχτα κι η αυγή, τον κλαί' και το φεγγάρι.
Τον κλαίει ο καπετάνιος του με τον γραμματικόν του.
- Για σήκω - σήκω ναύτη μου, θαλασσαναγιωμένε*
να κουμπασάρεις τον τζαιρόν, να φκούμεν σε λιμιώναν.
- Για πάρτε με, σηκώστε με τζαι βάλτε με να κάτσω
τζαι φέрте το δεφτέρην μου, τον αρκυρόν κουμπάσσον*
να κουμπασάρω* τον τζαιρόν, να φκούμεν σε λιμιώναν.
Βλέπετε 'κεινον το βουνόν, το μαυραραχνιασμένον*;
Εκεί πέπει ν' αράξουμεν, να φκούμεν σε λιμιώναν.
Ρίξε τες άγκυρες δεξιά, ζαβρά* τα παλαμάρια
να βγει ο ναύτης για νερόν, ο μάγειρας για ξύλα
και τα μικρά ναυτόπουλλα να πάν' να σκάψουν μνήμαν.
Να μην το σκάψουνε μακρά, κοντά στο περιγιάλι
να μου χτυπούν τα κύματα επάνω στο κεφάλι.
Κι αν πάτε στην πατρίδαν μου, 'κει στα δικά μου μέρη
μην πείτε πως απόθανα, μην πείτε πως πεθαινω.
Μόν' πείτε πως παντρευτήκα πέρα μακριά στα ξένα.
Πήρα την πλάκαν πεθερά, την μαύρη γην γυναίκα
και τα κλαράκια του βουνού αδέρφια και ξαδέρφια.
Κι όταν ασπρίσ' ο κόρακας και γίνει περιστέρι
τότε θα με παντέχουνε* και στα δικά μου μέρη.

Πηγές: Στυλλής Μυλωνάς – Ευρύχου και Θ. Καλλίνικος

Βλ. Κείμενο, «Κύπρος – Μ. Ασία - Αιγαίο» **Διάφορα κείμενα / ιστοσελίδα**

Παραλλαγή του τραγουδιού με την ίδια ιστορία και σχεδόν πανομοιότυπους στίχους, με διαφορετική όμως μελωδία, συναντούμε στην Οινόη του Πόντου. (Συλλογή Μέλπωσ Μερλιέ). Το συναντούμε επίσης στην Κάλυμνο με την ίδια μελωδία.

Τα Φώτα του 2004 κατέγραψα από τον Στυλλήν τον Μυλωνάν στην Ευρύχου μια παραλλαγή του τραγουδιού, αλλιώςικη από αυτή που ήξερα από τον Θ. Καλλίνικο.

Με τη λιτή και εκφραστική συνοδεία του φίλου μου του Χρήστου Κωνσταντί-νου με τον ταμπουρά, προσπάθησα να προβάλω την ιστορία, τη διάθεση και το ύφος του τραγουδιού πέρα από κάθε άλλο.

Για περιορισμό της διάρκειας έχω αφαιρέσει κάποιες στροφές, προσπαθώ-ντας όμως να μην παραλείψω κανένα στοιχείο της ιστορίας. Η ερμηνεία μου είναι ένα πάντρεμα των δύο παραλλαγών.

A15. Φωνή Νεκαλιστή

Είντα να κάμω της καρδιάς, που εν παρηορέται*!
 Λαλώ της πάντα ψέματα, μα τζείνη εν γελλιέται.

Τρέχουν για σέν' τα μμάθκια μου περίτου που τα νέφη.
 Αμμά η γη εχόρτασεν τζαι πίσω μου τα στρέφει.*

Θωρείς τα τζείνα τα πουλλιά, που 'ν' τα φτερά τους μαύρα;
 Που τους καμούς μο' 'ρέξασιν τζ' έδωκεν τους η λαύρα*.

Μιαν δοξαμένην τρεις ορκές τζαι γύρου - γύρου τρύπες,
 εγέμωσα την δάκρυα τζαι το ιννάι 'ν το είπες.

Πκιάσε* μαδαίριν* κοφτερόν τζαι την καρδιάν μου ὄσίσε*.
 **Αμμά 'γλεπε να μεν κοπείς, γιατί τζει μέσα είσαι.

Πηγή: Πιερός Πιερέτης

Νεκαλιόν ή νεκάλημαν στην Κύπρο λέγεται το μοιρολόι. Η «φωνή» αυτή έχει διάθεση και ύφος μοιρολογιού. Από τον μακαρίτη τον Πιερέτη άκουσα τη «φωνή» αυτή σε σίχους δικούς του, που έκφραζαν τον θρήνο και τη νοσταλγία του πρόσφυγα για τον τόπο του. Στην έκδοση αυτή προτίμησα να εκφράσω το ερωτικό νεκάλημαν, επιλέγοντας σίχους με έντονο ερωτικό πόνο, από τη συλλογή δίστιχων του Νέαρχου Κληρίδη.

A16. Ναννούρισμα Α

Αγιά Μαρίνα τζαι τζυρά
που ποτζομίζεις τα μωρά
ποτζοίμισ' μου την κόρη μου.
Έλαρ' την πέρα, γύρισ' την
τζαι πάλαι στράφου, φέρ' μου την
τζ' έν' ακριβή τζαι θέλω την.

Να δει τα δέντρη πώς αθκιούν
τζαι τα πουλλιιά πώς τζηλαδούν.
Πώς δσάιρουνται, πώς πέτουνται
τζαι πάσιν πέρα τζ' έρχουνται.

*Πάω' την σε κόσμους μακρονούς
να δει βοννά τζαι ποταμούς
τζαι του γαλού τα τζύμματα.*
Να δει του Μά' τραντάφυλλα
τ' Αούστου μήλα κότωνα.

Να κάμει νάννι, νάννι του.

Πηγή: Θεόδουλος Καλλίνικος

Στην παράδοσή μας, τα μοιρολόγια και τα νανουρίσματα είναι αποκλειστικό προνόμιο των γυναικών. Ο άντρας είναι επιφορτισμένος με τον άχαρο ρόλο του δυνατού, του αλύγιστου, κι ας σπαράζει μέσα του. Οι συγκινήσεις και οι τρυφερότητες είναι ασύμβατες με το ρόλο του ηγέτη.

Στη σημερινή κοινωνία οι ρόλοι έχουν αλλάξει. Οι γυναίκες έχουν πλέον ίσα δικαιώματα με τον άντρα. Καιρός λοιπόν, να διεκδικήσουμε και εμείς οι άντρες το δικαίωμα μας στην εξωτερικήυση του πόνου και της τρυφερότητας. Διεκδικώντας λοιπόν τα χαμένα μου δικαιώματα, επιχειρώ αυτό το νανούρισμα με το δικό μου, αντρικό τρόπο.

Α17. Σόλο Πιθκιαύλιν - Διοβούττημαν

Το πιθκιαύλιν είναι το πνευστό μουσικό όργανο των βοσκών. Κατά κανόνα όσοι παίζουν πιθκιαύλιν το κατασκευάζουν οι ίδιοι από καλάμι. Είναι κυρίως σόλο όργανο και προσφέρεται πολύ για αυτοσχεδιασμούς. Παλαιότερα όμως, λόγω απουσίας άλλων οργάνων, έπαιζαν μ' αυτό όλους τους κυπριακούς χορούς με τη συνοδεία ταμπουτιάς.

Ο Αντρέας Γρίστακκος είναι βοσκός, προσκολλημένος στην παράδοση και τον τρόπο ζωής των παλιών βοσκών. Έχει πάθος με το κοπάδι του και τα αμέτρητα πιθκιαύλια του. Τα κομμάτια που παίζει στο πιθκιαύλιν τα ξεχωρίζει ανάλογα με ποια ώρα της ημέρας τα παίζει και σε ποια περίπτωση. Για το συγκεκριμένο κομμάτι μου είπε χαρακτηριστικά τα εξής:

«Τούτον, κουμπάρε Μιχάλη, παίζω το την ώραν που βουτπά ο ήλιος. Συνάσονται* οι κουέλλες* τζ̣αι ππέφτουν* γυρών μου, κρολοούνται* τζ̣αι γελούν. Αρέσκει τους πολλά!»*

B1. Πού 'σουν Μελαχρινούλλα μου

Πού 'σουν μελαχρινούλλα μου τζαι ήρτες τέθκοιαν ώραν
που 'σχοτεινιάσαν τα βουνά τζ' εμαύρυσεν η χώρα;

Άμα 'ρτεις εις το σπίτι μου, μεν κρύψεις τον καμόν σου
αρώτησε την μάνα μου, «Τζυρά μου, πού 'ν' ο γιος σου;»

Κι εκείνη θα σ' αποκριθεί, με την καρδιάν θλιμμένην
«Ετον* εκεί που κείτεται και λέει πως πεθαίνει».

Άμαν με δεις τζαι παίρνουν με τέσσερα παλληκάρκα
ξέβα μελαχρινούλλα μου τζ' άναψε τα φανάρικα.

Τζ' άμαν με δεις τζαι παίρνουν με μαζίν με θανο παπάδες
ξέβα* μελαχρινούλλα μου τζαι άψε τες λαμπάδες.

Τζ' άμαν με δεις τζαι πάρουν με στις εκκλησιάς την πόρταν
κλάψε μελαχρινούλλα μου, να μαραθθούν τα χόρτα.

Τζ' άμαν με δεις τζαι βάλουν με στις εκκλησιάς την μέσην
κλάψε μελαχρινούλλα μου, ο θόλος της να πέσει.

Τζ' άμα 'νά δεις να κατεβώ τρία σκαλιά στον Άδην
τότες να βάλεις μιαν φωνήν, «Κρίμας το παλληκάριν!»

Τζ' άμα 'νά δεις τζαι βάλουν με κόκκαλα στο πανέριν
τότες μελαχρινούλλα μου να κάμεις άλλον ταίριν.

Πηγή: Παναής Χρ. Μάλλουρος – Αρμίνου, Πάφος

Το τραγούδι το κατέγραψα τον Μάιο του 1998 από τον Παναή Χρ. Μάλλουρο, από την Αρμίνου. Από τότε στριφογύριζε κατά καιρούς στο μυαλό μου. Όπως μου το τραγούδησε ο Παναής, δεν είχε σταθερή μελωδική γραμμή. Οι μελωδίες ήταν ανακατεμένες και δεν μπορούσα να το τραγουδήσω.

Τελικά ξεχώρισα τρεις βασικές μελωδίες και τραγουδώντας τες, τις εμπέδωσα. Στη συνέχεια, με τη συνεργασία των μουσικών που ερμηνεύουν το τραγούδι, του Γιώργου Φούντου και του Ευξίφιου Σατιδιά, του δώσαμε οργανωμένη μελωδική και ρυθμική γραμμή και το ηχογραφήσαμε.

Παρόλο που δεν το έχω διασταυρώσει με κάποια άλλη πηγή, φαίνεται ότι σε κάποια εποχή ήταν διαδεδομένο, αφού ο Παναής μου είπε ότι το έμαθε από τους άλλους εργάτες, που το τραγουδούσαν στα μεταλλεία του Αμιάντου, γύρω στο 1938 – 39.

B2. Σόλο Πιθκιαύλιν - Της Αυκής

Λέει ο Γρίστακκος γι' αυτόν τον αυτοσχεδιασμό: «Τούτον, κουμπάρε Μιχάλη, παίζω το την ακμήν*, που βκάλλω έξω τες κουέλλες να βοδθήσουν*».

B3. Ν' Αναστενάξω

Ν' αναστενάξω βκαίνν' αγνός, κλαίω τσακρούν* οι πέτρες
τ'ζαι τρέχουσιν τα μμάθκια μου, σαν τρέχουν οι χολέτρες*.

*Ν' αναστενάξω μάλον αχ! τ'ζ' οι ουρανοί ν' αννοίζουν
για να μου πουν τον αίτιον, εσέναν εννά δείξουν.*

*Ν' αναστενάξω στρέφονται οι ποταμοί στα όρη
τ'ζ' οι βρούσες ξερανίσκουσιν, που τους καμούς σου κόρη.*

*Ν' αναστενάξω που καρδιάς τ'ζαι ν' ακουστό σ' αστέγκα
να πλέσουν που τον ουρανό μέσα στα θκνο σου δέγκα.*

Πηγή: Κλεόβουλος Αρτεμίδης

Το τραγούδι αυτό το καταθέτω με κάθε επιφύλαξη, γιατί είναι το μόνο δημοτικό που έχω τραγουδήσει χωρίς να έχω παλαιότερη ακουστική πηγή.

Το 2005, στα πλαίσια του προγράμματος «Θράκη – Αιγαίο – Κύπρος» παρουσιάσαμε την ενότητα «Ο Έρωτας Μέσα από το Δημοτικό Τραγούδι». Κατά τη διάρκεια της προετοιμασίας προσπαθήσαμε να βρούμε τραγούδια σχετικά άγνωστα. Η κυρία Μάρω Σκορδή, που βοηθούσε στο πρόγραμμα, μού πρότεινε αυτό το τραγούδι που υπάρχει σε παρτιτούρα στη συλλογή «20 Κυπριακά Τραγούδια», του Κλεόβουλου Αρτεμίδη. Δεδομένης της θέσης μου, ότι για να τραγουδήσεις ένα δημοτικό τραγούδι θα πρέπει να το ακούσεις, αρνούμενοι επίμονα. Τελικά δέχτηκα να μου το παίξει στο πιάνο και αν μού ακουστεί οικείο ηχώρωμα να το τραγουδήσω με κάποια σχετική ελευθερία.

Ακούγοντας το μού προκάλεσε έντονο ερέθισμα. Το τραγούδησα, και στη συνέχεια με τη συνεργασία των μουσικών, του Παναγιώτη Νικολαΐδη, του Κώστα Καρπασίτη και του Νίκου Σουρουλλά, του δώσαμε την τελική αυτή μορφή κάνοντας συλλογικούς και ατομικούς αυτοσχεδιασμούς. Σε σίχους υπήρχε μόνο η πρώτη στροφή. Κρατώντας την φράση «Ν' αναστενάξω...», ως επαναλαμβανόμενη, δημιούργησα τις 3 υπόλοιπες στροφές.

B4. Το Λυγνάριον

Είντα το θέλ' η μάνα σου την νύχταν το λυγνάριον;
Αφούτις έδει **έσσω της τον ήλιον, το φεργάριον.

Να πά' να πεις της μάνας σου, να κάμει τζ' άλλην γένναν.
Να κάψει τζ' άλλους την καρκιάν, σγιαν* έκαψεν τζ' εμέναν.

Να πά' να πεις της μάνας σου, να κάμει τζ' άλλην κόρην.
Σγιαν έκαψεν την Βενεθκιάν, να κάψει τζαι την Πόλην.

Πηγή: Χαράλαμπος Δημοσθένους – Κοντέα

Ο φίλος μου ο Χαράλαμπος μού ετραγουδησεν το «Λυγνάριον», τον Φεβρουάριο του 1994. Όπως μού είχε πει, το είχε μάθει από τον θείο του Αντρέα Ζαχαριάδη, που ήταν δάκαλος. Λόγω του ότι οι σίχιοι και η μελωδία παρέπεμπαν σε δημοτικό τραγούδι από τον ευρύτερο ελληνισμό και λόγω του ότι δεν είχα διασταυρώσει αν ήταν κάποτε διαδεδομένο στην Κύπρο, το αγνόησα. Από τότε, κατά καιρούς, μου έλεγεν ο Χαράλαμπος: «Μιχάλη, το Λυγνάριον έν' πολλά ωραίον τραούδιν τζαι πρέπει να το τραουδήσεις εσού». Απάντουν του τζ' εγιώ: «Έννά δούμεν Χαράλαμπε».

Τον Οκτώβρην του 2007, ενώ οι ηχογραφήσεις της έκδοσης ήταν σε εξέλιξην τζαι τα τραούθκια που θα έγγραφα προγραμματισμένα, επήα να δω τον Χαράλαμπον. Εκάτσαμεν στον ήλιον πάνω στο ανόνι. Η πρώτη του κουβέντα ήταν:

- Μιχάλη, έχω μιαν **απαίτηση** που λλόου σου.
- Είντα απαίτησην, Χαράλαμπε; λαλώ του.
- Θέλω να τραουδήσεις το Λυγνάριον.
- Καλάν, άησε να δούμεν, είπα του.

Όσπου να 'ρτω στην Χώραν αποφάσισα: *Εν ιμπόρεις να πεις δί σε μιαν απαίτησην του Χαράλαμπου!* Αφιερωμένο λοιπόν στον φίλον μου τον Χαράλαμπον, που όπου τζαι νάσαι κλείει τα 92 του γρόνια.

B5. Ναννούρισμα Β

Αγιά Μαρίνα τζαι τζυρά
που ποτζομίζεις τα μωρά
ποτζοίμησ' τζαι το γιούδιν μου
τζαι το παλληκαρούδιν μου.

Να τζοιμηθεί, ν' ανεγιωθεί*
τζαι να καλοξημερωθεί.
Τζαι πάλαι στράφον, φέρ' μου το
τζαι το μωρόν μου θέλω το.

Νάννι - νάννι το μωρόν μου
τζαι τ' αντζελοκάμωτόν μου.

Μην το γυρέψ' ο τζύρης του
τζαι θυμωθεί της μάνας του
**τζαι ζηλευτεί το γάλαν του.

Τζοιμήθου που να σε χαρώ
τζ' η μάνα σου δεν είν' εδώ.
Επήεν εις τον ποταμόν
να φέρει δάφνην τζαι νερόν
να δαφνολούσει το μωρόν.

Τζοιμήθου τζ' αναγιώννουν σε
τρεις αδερφές τζ' η μάνα.
Τζ' ακόμα δεν σε φτάννουσιν
τζαι θέλεις παραμάναν.

Πηγή: Ελένη Μαππούρα

Β6. Κότδινη Τρανταφυλλιά

Κότδινη τρανταφυλλιά μου, αμάν! αμάν!
τ̣ζ̣αι ψουμίν μου χάσικον*.
Τ̣ζ̣' έλα κλούθα* μου, να πάμεν φως μου
τ̣ζ̣' αν σ' αφήσω, έν' άδικον.

Κότδινη τρανταφυλλιά μου
έφκ' αππέξω στο στενόν.
Να μου δώκ' η μυρωθιά σου, φως μου
να μου γιάνεις τον καμόν.

Κότδινη τρανταφυλλιά μου
πόψε να 'σεις ανοιχτά.
Να 'ρω τ̣ζ̣ει να σε ποτίσω, φως μου
ίδια τα μεσάνυχτα.

Κρέμμασ' τα μαλλιά σου κάτω
τ̣ζ̣' άφησ' τα να κρέμμονται.
Να ὄσπασουν τα βυζιά σου, φως μου
**τ̣ζ̣' έτα που 'δια φαίνονται.

Πηγές: Θεόδουλος Καλλίνικος, Γεώργιος Αβέρωφ

Βλ. Κείμενο, «Κύπρος – Μ. Ασία - Αιγαίο» Διάφορα κείμενα / ιστοσελίδα

Ερωτικό τραγούδι, το οποίο είναι επίσης πολύ διαδεδομένο ανάμεσα στους Τουρκοκύπριους καθώς και στην Τουρκία με τον τίτλο: "Aman Doctor". Με τον ίδιο τίτλο υπάρχει και στα ελληνικά και ήταν πολύ διαδεδομένο στους ελληνικούς πληθυσμούς της Μ. Ασίας.

B7. Η Βρύση των Πεγειώτισσων

Η βρύση των Πεγειώτισσων έν' με τες καμαρούες
που πάνιν τζαι γεμώννουσιν ούλλες οι Πεγειωτούες
όμορφες Παφιτουές.

Η βρύση των Πεγειώτισσων έν' με το διεντρουβάνιν*.
Τζ' από 'δει πόνον στην καρκιάν, ας πά' να πκίει να γιάνει.

Η βρύση των Πεγειώτισσων εγέμωσεν αφτέλλες*.
Μα το νερόν της έν' καλόν, φκάλλ' όμορφες κοπέλλες.

Που πάνω έν' η εκκλησιά, που κάτω έν' η βρύση.
Πέγεια μου, όμορφον χωρκόν, πκοιος φεύκει να σ' αφήσει;

Πηγές: Θ. Καλλίνικος και Γ. Αβέρωφ

Ο Θεόδουλος Καλλίνικος αναφέρει στο βιβλίο του «Κυπριακή Λαϊκή Μούσα», ότι κατέγραψε τη μελωδία αυτή το 1936 από τον τραγουδιστή Κ. Τουμπή από το Κτήμα. Αναφέρει επίσης, ότι τότε η φωνή αυτή ήταν διαδεδομένη σε ολόκληρη την επαρχία Πάφου και στην Τηλλυρία. Ονομάζεται δε Πεγειώτισσα, γιατί είναι βγαλμένη από την Πέγεια, όπου τραγουδιέται πάντα ως επίσημη φωνή του τραπεζιού. Ο Παντελής Παντελίδης από την Πέγεια σε ένα κείμενό του, που έγραψε το 2007 για τα 100 χρόνια της βρύσης της Πέγειας αναφέρει την εξής ιστορία:

Γύρω στα 1920, η κόρη μιας πλούσιας οικογένειας Πεγειωτών, μεταναστών στην Αίγυπτο, αγάπησε κάποιον φτωχό Κύπριο νέο, επίσης μετανάστη στην Αίγυπτο. Η οικογένειά της ήταν αντίθετη με αυτό το ειδύλλιο. Για να εμποδίσουν λοιπόν την εξέλιξή του, επαναπατρίστηκαν στην Πέγεια. Ο νέος ήρθε στην Κύπρο και άρχισε να αναζητά την αγαπημένη του. Ρωτώντας, έμαθε ότι κατοικούσε στην Πέγεια. Πήγε λοιπόν στην Πέγεια, κάθισε σε ένα καφενείο που βρίσκεται μεταξύ της εκκλησίας και της γνωστής «Βρύσης των Πεγειώτισσων» και έστησε καρτέρι να έρθει η κοπέλα να γεμίσει. Όταν αυτή εμφανίστηκε, πήγε κοντά της και άρχισε να της απαγγέλλει τους σίχους με τους οποίους είναι σήμερα γνωστό το τραγούδι. (Συγκεκριμένα τις στροφές 4, 2 και 1). Ο πατέρας της κοπέλας, που βρισκόταν στο διπλανό καφενείο είδε τη σκηνή και επενέβη με άγριες διαθέσεις εναντίον του νεαρού. Με την παρέμβαση όμως των συγχωριανών του, με πρωτοστάτη τον κοινοτάρχη Ευριπίδη Κικκίδη, όχι μόνο απετράπησαν τα επεισόδια, αλλά ο ανένδοτος πατέρας έδωσε και την ευχή του να γίνει ο γάμος.

Παντρεύτηκαν λοιπόν οι ερωτευμένοι, έζησαν αυτοί καλά κ' εμείς καλύτερα και μας έμεινε και το τραγούδι...

B8. Τα Μμάθκια τα Γιαλλούρικα

Τα μμάθκια τα γιαλλούρικα*, όπου τα δω αγαπώ τα.
Γιατ' είδεν τα τζ' η κάλη μου, τζείνη π' αγάπουν πρώτα.

Τα μμάθκια της αγάπης μου στες άκρες έν' μελένα.
Τζ' άμαν δεικλήσουν* να με δουν, στάσσ' η καρδιά μου γαίμαν.

Αρέσαν μου τα μμάθκια της, άρεσεν μου **το δειν της.
Άρεσεν μου τζ' η σκουφωσιά, που 'δει στην τζεφαλήν της.

Τα μμάθκια της έν' σαν ελιές, πο' 'ν' πάνω στο κλωνάριν.
Τα βρύδκια της καμαρωτά, σαν δκυο μερών φεγγάριν
δκυο ημερών φεγγάριν.

Πηγή: Θεόδουλος Καλλίνικος

B9. Η Βράκα

Σαράντα πήχες δίμιτον*
 εκάμασιν μιαν βράκαν.
 Την γέρημην* την βράκαν, που κάμνει τρικάκι, τράκκα.
 Τζ' ήρτεν ο κάβαλλος* μακρούς
 τζ' εσάριζεν* την στράταν!
 Την γέρημην την βράκαν, που κάμνει τρικάκι, τράκκα.

Την βράκαν σου στην λίμνην
 τζαι πκοια 'νά σου την πλύννει!
 Τζαι πκοια 'νά την απλώσει
 στον ήλιον να στεγνώσει!
 Τζαι πκοια ενν' άψει σίερον
 να σου την σιερώσει!
 Την βράκαν σου την τόσην
 τζαι πκοια 'νά την διπλώσει!

Παρά να πάρεις άδρωπον
 τζαι να 'ν' τζαι με την βράκαν
 καλλύτερα πατταλονάν
 τζ' ας έν' με την κομμάταν!

Παρά να πάω' ο άδρωπος
 γενέκαν γιναξήναν
 κάλιον να σεληνιάζεται
 εφτά βολές τον μήναν!

Πηγές: Γ. Αβέρωφ και άλλα προσωπικά παλαιότερα ακούσματα
Βλ. Κείμενο, «Κύπρος – Μ. Ασία - Αιγαίο» Διάφορα κείμενα / ιστοσελίδα

Παραλλαγή του τραγουδιού «Κόνιαλης» (αυτός που κατάγεται από το Ικόνιον της Μ.Ασίας) που συναντούμε στη Μ. Ασία και τις γύρω περιοχές, με άλλους σίχους, στα ελληνικά και στα τουρκικά. Τόσο «Η Βράκα», όσο και «Ο Κόνιαλης» ήταν και είναι πασίγνωστα.

B10. Ίθια Λεμεϊδιανή

**Εξόθκιασα όσα βαρώ
για λλόου της, να μεν χαρώ
λαλώ το πκοιος πιστεύει;
Τζαι πως μ' ελειψασιν τωρά
εξήγασεν τόσον πλαράν
που μου 'φαν τζ' εν κοντεύει.

Που ρέσσεις, να με δαιρετάς
όι να μου ψηλοπατάς
τζαι κόφκω τα φτερά σου.
Βιαστική να μεν είσαι
τζ' ο κόσμος ούλλος ξέρει σε
πως έν' καμώματά σου.

Σαν τον Σαμφών με τα δδοινιά
αν θέλουν ας με δήσουν
τζαι πού είν' αν ιξέρουσιν
τζείνην να μου την φέρουσιν
να δουν αν με κρατήσουν.

Φύλαξε που το δρώμαν* σου
πουλλίν μου, να κερδέσεις.
Ούλοι γιατροί γοράζουν το
γιατί κατασενάζουν το
του έρωτα ενέσεις.

Ακούω νέους να λαλούν
να κλαίουσιν, πως εν έχουν
απού τον ήλιον μοίραν.
**Μα 'γιώ λαλώ τους το κοφτόν
να 'μουν πά' στα δεκαοκτώ
τζ' ας μεν είχα μπακκίραν*.

Πηγή: Βυρωνής Γεωργίου – Πρασειό Κελλακίου

Σύμφωνα με τον Θ. Καλλίνικο, η «Ίθια» είναι η πιο παλιά «φωνή», πάνω στην οποία τραγουδιούνται τα διάφορα δίστιχα (τίσσιπστά), κυρίως ερωτικά. Με βάση τη «φωνή» αυτή δημιουργήθηκαν πολλές άλλες παραλλαγές στις διάφορες περιοχές. Ανάλογη δε με την περιοχή προέλευσης είναι και η ονομασία της κάθε παραλλαγής.

Τη συγκεκριμένη «φωνή» ο αειθαλής Βυρωνής, που την ερμηνεύει, την ονομάζει «Λεμεϊδιανή». Όπως μαρτυρά, την έμαθε από ηλικιωμένους της περιοχής του και τα πιο μεγάλα ξαδέλφια του. Στη συνέχεια όμως, βοηθούμενος από το καλό βιολί του χωριανού του Μιχάλη Ευσταθίου και του γνωστού Στραδόκωστα, καθώς και από το ταλέντο του στο τραγούδι, της πρόσθεσε τα δικά του στολίσματα.

Όσον αφορά το ποια είναι η «Ίθια», στο μυαλό μου μέχρι πρόσφατα επικρατούσε σύγχυση. Άλλην ονομάζει «Ίθιαν» ο Θ. Καλλίνικος, άλλην ο Γ. Αβέρωφ και άλλην διάφοροι μουσικοί, από τους οποίους πήρα συνεντεύξεις κατά καιρούς. Μελετώντας ξανά αρκετές συνεντεύξεις και γραπτά, παρατήρησα και διασταύρωσα ότι: Ο Παφίτης ονομάζει «Ίθιαν» την Παφίτικη και τις άλλες φωνές τις λέει με το όνομά τους. Πχ. Καρπασίσισα, Μεσαρίσισα, Ακαθκιώτισισα κλπ. Ο Ακαθκιώτης ονομάζει «Ίθιαν» την Ακαθκιώτισισα και λέει τις άλλες με το όνομα τους κοκ. Δηλαδή για τον καθένα «Ίθια» είναι η «φωνή» της περιοχής του.

B11. Αρκοντογιός

Αρκοντογιός παντρεύεται
και παίρνει προσφυγούλλα, προσφυγούλλα, μαυρομμάτα μου
προσφυγούλλα, σε κλαίν' τα μάτια μου.

Η μάνα του σαν τ' άκουσεν
δέντρον ιξιριζώννει, προσφυγούλλα, μαυρομμάτα μου
προσφυγούλλα, σε κλαίν' τα μάτια μου.

Βρίσκει δυο φίδια ζωντανά
και της τα τηγανίζει, προσφυγούλλα, μαυρομμάτα μου
προσφυγούλλα, σε κλαίν' τα μάτια μου.

Από την πρώτην πηρουιάν
η κόρη εφαρμακώθη, προσφυγούλλα, μαυρομμάτα μου
προσφυγούλλα, σε κλαίν' τα μάτια μου.

Αρκοντογιός σαν τ' άκουσεν
ανάψαν τα λαμπρά του, προσφυγούλλα, μαυρομμάτα μου
προσφυγούλλα, σε κλαίν' τα μάτια μου.

Τζ' επήεν τζ' εκρεμμιάστηκεν
για την κατζήν του μάναν, προσφυγούλλα, μαυρομμάτα μου
προσφυγούλλα, σε κλαίν' τα μάτια μου.

Πηγές: Αντρέας Μαρπούρας και άλλα προσωπικά παλαιότερα ακούσματα
Βλ. Κείμενο, «Κύπρος – Μ. Ασία - Αιγαίο» **Διάφορα κείμενα / ιστοσελίδα**

Τον «Αρκοντογιό» τον συναντούμε και σε άλλες περιοχές, όπως στη Θράκη και τα Δωδεκάνησα. Στην Κύπρο ήταν γνωστό από το πρώτο μισό του περασμένου αιώνα, αλλά επανήλθε στο προσκήνιο με την προσφυγιά του 1974.

Κάτι που μπορούμε να σημειώσουμε είναι η εύθυμη μελωδική και ρυθμική διάθεση του τραγουδιού, σε αντίθεση με το περιεχόμενο του στίχου.

B12. Τζινούρκος Νιος Πραματευτής

Τζινούρκος νιος πραματευτής έρχεται που την πόλην.
 Τραβά μουλάρακα δώδεκα τζαι με τες πραμαθκιές* του.
 Στην μούλαν του την ρόινην* έν' πάνω καβαλλάρης
 τζ' εζώννεται στην κόξαν του ολόγρουσον ζωνάριν.
 **Εδοιάστην τον μα λυερή απού το παναθύριν
 τζ' επολοήθην τζ' είπεν του τζαι λέει τζαι λαλεί του:
 «Τζινούρκε νιε πραματευτή, πουλείς μου το ζωνάριν;
 Αν το διάς με τα γρουσά, μάνα μου να το πάρει
 τζ' αν το διάς με τα καρσά, τζύρης μου το γοράζει
 τζ' αν το διάς με τα φιλλιά, εγιώνι εννά το πάρω».
 «Έν το διώ με τα γρουσά, μάνα σου να το πάρει
 εν το διώ με τα καρσά, τζύρης σου να το πάρει.
 Έναν φιλίν μου κούστισεν τζ' αν εύρω θκυο διώ το.
 Τζ' αν εύρω τρία - τέσσερα διώ τζαι τα μουλάρακα».
 «Τζαι πκιάσ' το τζείνον το στρατίν, τζείνον το μονοπάτιν
 το μονοπάτιν βκάλλει σε κάτω στην κρύαν βρύσην
 πο' 'σει μηλλιάν, γλυκομηλλιάν με δώδεκα κλωνάρακα
 τζαι δήσε τα μουλάρακα σου, κάθε κλωνάριν έναν.
 Την μούλαν σου την ρόινην, δήσε την εις την κόρηην
 τζ' έδει τζαι πέτραν ριζιμιάν τζαι γύρε τσα να πνάσεις*
 τζ' ύστερις που καμμιάν ώραν εννά 'ρω να γεμώσω
 τζ' εννά σου δώκω θκυο φιλλιά, να πκιάσω το ζωνάριν
 τζ' εννά σου δώκω τέσσερα, να πκιάσω τα μουλάρακα».
 Τζ' ο νιος επολοήθηκεν τζαι λέει τζαι λαλεί της:
 «Τζ' αν έδ' η κούζα σου νερόν, πώς θα 'ρτεις να γεμώσεις;»
 «Αν έδ' η κούζα μου νερόν, εγιώ 'νά το διονώσω*
 να πκιούσιν τα τ'ιτ'δέκκια* μου, να πκιούσιν τα δεντρά μου.
 Έτσι γελώ της μάνας μου τζ' έρχουμαι να γεμώσω».
 **Τζαι σον τού είπεν, έκαμεν τζαι σον τού είπεν, κάμνει.
 Πκιάννει το τζείνον το στρατίν, τζείνον το μονοπάτιν
 το μονοπάτιν βκάλλει τον κάτω στην κρύαν βρύσην.
 Βρίσκει μηλλιάν, γλυκομηλλιάν με δώδεκα κλωνάρακα
 τζαι δήννει τα μουλάρακα του, κάθε κλωνάριν τζ' έναν.
 Την μούλαν του την ρόινην δήννει την πά' στην κόρηην.
 Βρίσκει τζαι πέτραν ριζιμιάν τζαι γέρονει τσα να πνάσει.
 Τζ' επήρην τον τ' αμμάτιν του τζ' επήρην να καμμύσει*.
 Η κόρη έσσω άρπαξεν την κούζαν για την βρύσην
 πά' να διονώσει το νερόν τζ' η μάνα εν την 'φήννει.
 Τζ' η κόρη επεράρηκεν* τζ' ο νιος εποτζοιμήθην.
 Όφισ τον όφιν έτρεδεν, όφισ τον όφιν τρεδέι
 τζ' ήρην το στόμαν τ' ανοιχτόν ίδια τζ' επήρην κάτω.
 Μα πάν' τζαι τ' αντρεούθκια του, μα πάν' τζαι τα βλαντζιά* του.
 'Κόμα ο νιος ανάσερεν*, 'κόμα ο νιος ελάλεν

τῆσαι νάσου τῆσαι την λυερήν στην βρούσην κατεβαίννει.
 «Ανάθεμάν σας λυερές τῆ' εσάς τῆσαι τα φιλλιά σας
 που κάμνετε τους νιούλλικους* τῆσαι χάννουν την ζωήν τους.
 Έπαρε το ζωνάριν μου, κάμε τα κόλλυφά μου
 τῆσαι πκιάσ' τῆσαι τα μουλάρα μου τῆσαι κάμε τες εννιά μου.
 Την μούλαν μου την ρόινην, ποσαραντώματά μου.
 Τεςπραμαθκιές, το γρονικόν τῆσαι λάλε τ' όνομάν μου».

Πηγή: Σταύρος Κοτζιάπαθης – Καραβάς (1897 – 1986)

Την παραλογή αυτή τη συναντούμε σε διάφορες παραλλαγές. Σε μερικές από αυτές αναφέρεται ως τραγούδι του θέρους. Συνηθιζόταν, φαίνεται, όπως και άλλες παραλογές, να λέγεται στο θέρους, με σκοπό να περνά λιγότερο κοπιαστικά η ατέλειωτη μέρα των εργατών σε μια τόσο ανιαρή και κοπιαστική εργασία κάτω από τον καυτό ήλιο, αλλά και για να δίνει ρυθμό στην εργασία. Όταν μάλιστα το τραγουδούσαν στο θέρους, στο τέλος της ιστορίας πρόσθεταν κάποιους στίχους άσχετους με την πλοκή της ιστορίας. Στίχους – ευχή για καλή σοδειά.

Σιτάριν που θερίζουμεν

ῥίλλια* μόθκια* να κάμει.

Τῆσαι τα ποκοντυλίθκια* του

ῥίλλια τῆσαι πεντακόδια.

.....
 Όπως και σε άλλες παραλογές, για τις ανάγκες της δισκογραφίας, έχω κάνει αποσπασματική περίληψη του τραγουδιού.

Για τον «Πραματευτή» γράφει ο Γιώργος Ιωάννου στο βιβλίο του «Παραλογές»: *Το τραγούδι αυτό είναι διαδεδομένο μόνο στην Κύπρο. Έγινε όμως πολύ γνωστό στο πανελλήνιο, από το ωραίο ποίημα του Ι. Γρυπάρη «Ο Πραματευτής», που ως ένα σημείο, μέχρι το στίχο 22, ακολουθεί πιστά την υπόθεση της παραλλαγής αυτής.*

Τον Σταύρο Κοτζιάπαθη από τον Καραβά τον γνώρισα το 1974, με την προσφυγιά. Τη συγκεκριμένη παραλλαγή την άκουσα από ηχογράφηση που έγινε το 1976 στον Άγιο Νικόλαο της Στέγης, όπου διέμενε ως πρόσφυγας, την οποία μου παραχώρησε με μεγάλη προθυμία η εγγονή του, Μαρία Ερωτοκρίτου. Μαρία, ευκαριστώ σε πολλά.

B13. Ντίλλι - Ντίλλι

Μιαν φοράν τζ' έναν τζαιρών
 είδεν μιαν κοπέλλαν
 που 'κένταν του καλού της
 του αγαπητικού της
 την νύχταν στο καντήλιν
 ολόγρουσον μαντίλιν.
 Ντίλλι - ντίλλι
 ολόγρουσον μαντίλιν.

Εβκήκεν το ποντίτζιν
 τζ' επήρεν το φυτίλιν
 που μέσα στο καντήλιν
 που άναφκεν την νύχταν
 τζ' εκένταν του καλού της
 του αγαπητικού της
 ολόγρουσον μαντίλιν.

Απλήησεν ο κάττος*
 τζαι έφταν το ποντίτζιν
 που 'πήρεν το φυτίλιν...

Έτρεξεν ο ὄσύλλος
 τζαι έπνιξεν τον κάττον
 που έφταν το ποντίτζιν...

Έπεσεν το ξύλον
 τζ' εσκότωσεν τον ὄσύλλον
 που έπνιξεν τον κάττον...

Άψεν τζαι ο φούρνος
 τζαι έκαψεν το ξύλον
 που 'σκότωσεν τον ὄσύλλον...

Έτρεξεν τ' αυλάτζιν
 τζαι έσβησεν τον φούρνον
 που έκαψεν το ξύλον...

Ήρτεν τζαι το βούδιν
 τζαι ήπιεν το αυλάτζιν
 που έσβησεν τον φούρνον...

Ήρτεν τζ' ο κασάπης
 τζαι έσφαξεν το βούδιν
 που ήπιεν το αυλάτζιν...

Πηγή: Θεόδουλος Καλλίνικος

Σύμφωνα με τον Θ. Καλλίνικο, πολλοί γέροντες τον διαβεβαίωσαν ότι το τραγούδι αυτό είναι πανάρχαιο και λεγόταν σαν παραμύθι. *Βλέπε: Θ. Καλλίνικος - «Κυπριακή Λαϊκή Μούσα», σ. 154.*

Με μια πρώτη ματιά, το τραγούδι φαίνεται ένα αστείο τραγουδάκι για παιδιά. Πίσω όμως από τις γραμμές μπορεί κάποιος, εύκολα να δει ένα μήνυμα: *Στον κόσμο επικρατεί ο νόμος της ζούγκλας. Το δυνατό ζώο τρώει το αδύνατο, και τελικά επικρατεί ο άνθρωπος. Κατά πολλούς το πιο λογικό και το πιο ευγενικό ον, κατ' εμένα το πιο ανόητο και το πιο άγριο πλάσμα...*

B14. Φωνή Πεγειωτούα

Εννά πεθάνω μάνα μου, μα 'ν τζ' εννά μεν πεθάνω.
Μα 'ννά βλαστήσω λεμονιά να 'δει λεμόνια πάνω.

Δείκλα* ψηλά στον ουρανόν τζ' αν δεις μαύρον αστέριν
τότε τζ' εγώ, θα σ' αρνηθώ άσπρον μου περιστέριν.

Τζ' εξέβην τ' άστρον της πορνής τζ'αι δεν καμμώ, να πνάσω.
Θωρώ σε πα' στον ουρανόν τζ'αι πώς να σε ξηάσω!*

*Εμάεψες με μάισσα πονώ **μα 'ν κόφκω μούτιν.
Αν θέλεις θκιας μου την ζωήν, αν θέλεις παίρνεις μου την.*

Πηγές: Νικόλας Αντωνίου – Βκιολάρης, Σταύρος Μαυρέδης

Τη «φωνή» αυτή την ηχογράφησα τον Μάρτιο του 1993 στην Χλώρακα, από τον Νικόλα Αντωνίου – Βκιολάρη και τον γαμπρό του Σταύρο Μαυρέδη. Όπως μού είπαν, την άκουαν σε κάθε διασκέδαση από τον Γεώργιο Χρ. Μαυρέδη (πατέρα του Σταύρου) από την Πέγεια.

Ο Νικόλας Βκιολάρης μού είπε χαρακτηριστικά: «*Η πραγματική «φωνή» της Πέγειας εν τούτη, η Πεγειωτούα, που την ετραούδαν πολλά καλά ο μακαρίτης ο συμπέθερος μου. Οι η Βρύση των Πεγειώτισσων.*».

B15. Σούσες της Λαμπρής

Θέέ μου να ᾿ρθαν οι Λαμπρές, να κρεμμαστούν οι σούσες*
τῆσαι να γεμώσουν τα στενά ούλλον μαυρομματούσες.

*Επήεν η Σαρακοστή μ' ελιές τῆσαι με κρομμύθκια
τῆς ᾿ήρτεν Λαμπρή, Ανάσταση με γέλλια τῆσαι παιγνίθκια.*

Να ᾿μουν ὄδοινίν της σούσας σου, σφιχτά να ᾿κράτες πάνω
ματά* σου σ' ούλλην τη ζωήν, ὡστι πο' ᾿νά πεθάνω.*

*Είντα ᾿μορφα ᾿τραουδήσες, γλυκόλαλον αηδόνι
τῆς ᾿νοιξες την καρτούλλα μου, να τραουδώ τῆς ᾿γιώνι.*

*Πέρα στην πάνω γειτονιάν ακούστην η γλυτζιά σου
τῆς ᾿σύναξες* τους σκάπουλλους, σαν μέλισσες κοντά σου.*

Ο σκάπουλλος τῆς ᾿η κοραϊδιά* ᾿ν' πάντα στον τελλάλην
καθένας με το ταίριν του ταιρκάζει γιάλι-άλι*.*

*Τούτες οι μέρες τόχουσιν νάχουν χαρές τῆσαι γέλλια
να τραουδούν, να σουίζονται, κοπέλλες τῆσαι κοπέλλια.*

Πηγές: Ακουσματα από το χωριό μου, Καπούτι και Γεώργιος Αβέρωφ

Σε διάφορες μεγάλες γιορτές στην περίοδο της άνοιξης (Σήκωσες, Καθαρή Δευτέρα, Κυριακή, Δευτέρα και Τρίτη της Λαμπρής) μετά το μεσημεριανό τραπέζι, γίνετο το έθιμο των σούσων. Στα πιο παλιά χρόνια συμμετείχαν μόνο οι κοπέλλες. Μαζεύονταν σε μεγάλα σπίτια με αυλή και καμάρα, έδεναν την σούσα στον γρίτζελλον* και εσούζονταν, τραγουδώντας διάφορα δίστιχα, τα λεγόμενα τραγούδια της σούσας.

Τα τραγούδια αυτά είχαν ρυθμό σχετικά αργό, που να συνάδει με το κούνημα της σούσας και ερωτικό κυρίως περιεχόμενο, μια και ήταν από τις λιγοστές ευκαιρίες που είχε η νεολαία να εκφράσει, έστω με υπονοούμενα, τα συναισθηματά της προς το αντίθετο φύλο.

Με το πέρασμα του χρόνου και τη σχετική χαλάρωση των αυστηρών ηθών (δεκαετία του 60) οι κοπέλλες βγήκαν από τις αυλές στις πλατείες και συμμετείχαν στις σούσες και τα κοπέλλια, κρατώντας φυσικά τις ανάλογες αποστάσεις. Πολλές φορές μάλιστα, οι σούσες αποτελούσαν τον χώρο και τον χρόνο έναρξης κάποιων κρυφών ειδυλλίων, που συχνά κατέληγαν σε γάμο.

B16. Η Τταλλού

*Άρφα θέλω ν' αρκινήσω
την Τταλλούν να τραουδήσω.
Ούλλες εννά τες χουμίσω*
τζαι καμιάν να μεν αφήσω.*

*Τζ' α! Τταλλού μου, τταλλεμένη
Τζ' α! ωρή, καταραμένη
την καρκιάν μο' 'δεις καμένην
μαύρην τζαι σκοτεινιασμένην
άποτην* τζαι μαραμμένην.*

*Τζ' α! Τταλλού μου, που την Τάλαν
είντα όνομαν σ' εφάλλαν!
Τα βυζιά σου τα μάλα
εις τον έρωταν μ' εβάλλαν.*

*Τζ' α! Τταλλού του Κάτω Μύλου
αττυμάσαι που σ' εφίλου
κατωθκιόν* του ελιομύλου
τζ' έπλεφτα τζ' επαραμίλου;*

*Τζ' α! Τταλλού μου, που τ' Αγκίθκια
που μου' 'πούλας παραμύθκια
**τζ' έφρας μου βραχτές τζαι σπίθκια
είσ' ένας γιαράς* στα στήθκια.
Πε τζαι μιαν φοράν αλήθκειαν.*

*Τζ' α! Τταλλού μου, της Λαπήθου
τα παλιά μας αττυμήθου
πνάσε τζαι παρηορήθου
τζαι στ' αγκάλια μου τζοιμήθου.*

*Τζ' α! Τταλλού, που το Καπούτιν
έδεις ομορκίες για πλούτη.
Την καρκιάν μο' 'πήρες μου την.
Δύσκολον **να κόψω μούτιν
που την ανεράδαν τούτην.*

*Τζ' α! Τταλλού μου τζ' αν σε χάσω
μαύρες στοράτες εννά πκιάσω.
Τζαχαμαί* πο' 'ννά σε φτάσω
'ννά φιλήσω να χορτάσω.*

Πηγές: Αντρέας Μαππούρας - Αραδίππου, Κλεομένης Παράσχος - Πάφος

Την «Τταλλούν» την ηχογράφησα το 1993 από τον μακαρίτη τον Αντρέα Μαππούρα, γνωστό ποιητάρη και λαϊκό ποιητή. Όπως μου είτε, την άκουσε αρκετές φορές από κάποιο, ο οποίος γύριζε τα χωριά και ζητιάνευε παίζοντας βιολί. Ηχογράφηση του τραγουδιού υπάρχει επίσης στο αρχείο του ΡΙΚ με τον Κλεομένη Παράσχο από την Πάφο.

Τα τελευταία χρόνια την τραγουδούμε στις συναυλίες – γλέντια. Σε κάθε χωριό μάλιστα γίνεται στο τέλος μια στροφή για την Τταλλούν του συγκεκριμένου χωριού, τις πλείστες φορές αυτοσχεδιάζοντας, κατά τη διάρκεια του τραγουδιού.

B17. Η Γαουρίτσα

Έχασα την γαούραν* μου
 τζ' έν' φορτωμένη ξύλα.
 Πρρρίο .. Πρρρίο ... Πρρρίο ...
 ντε γαουρίτσα ντε!

*Αν πείτε για τα κάλλη της
 έν' πρώτη που τες πρώτες
 η γαουρίτσα μου!*

*Αν δείτε την ραχούαν της
 έδει μια κόντραν* τόσην
 όσιο γαουρίτσα όσιο!*

Τζ' αν πείτε για το στόμαν της
 εν έδει δόνκια μέσα
 της γαουρίτσας μου!

Τζ' αν πείτε για τα πόθκια της
 **έν' όπως τα δοξάρακα
 ντε γαουρίτσα ντε!

Τζ' αν πείτε για τ' αντουθήκια της
 **έν' τσουλλωμένα κάτω
 όσιο γαουρίτσα όσιο!

Τζ' αν πείτε για τον νούρον* της
 εν έδει τριχαν πάνω
 της γαουρίτσας μου!

Τζ' όποιος την έβρει βρε παιδιά
 παίρνει την χαρτωμένην*
 την γαουρίτσαν μου!

Πηγές: Λαλλού Σιαλή – Πισσούρι

Τραγουδι ευτράπελο. Λεγόταν συνήθως στο γάμο, και άλλα γλέντια προς το τέλος της διασκέδασης, οπότε παρέμεναν λίγοι και αρκετά ευδιάθετοι από την οιοηποσία. Από κάποιο σημείο και μετά ο τραγουδιστής επεδίωκε να του απαντήσει κάποιος, ότι βρήκε τη γαουρίτσα που είχε χάσει. Αν κάποιος έπεφτε στη παγίδα να πει ότι την είδε, τότε τραγουδούσε τον τελευταίο στίχο, με αποτέλεσμα όλοι οι άλλοι να σκάνε στα γέλια και να τον κοροϊδεύουν.

Εδώ και μερικά χρόνια το τραγουδούμε στις συναυλίες - γλέντια με μεγάλη επιτυχία.

B18. Τσίφτετέλλιν

Ο φίλος μου ο Πιπρακκής επικιέρωννεν* στον δάσκαλον (τον τότε τζ'αιρόν περίπου πριν 60 χρόνια) 5 σελίνια για το κάθε κομμάτιν που του εδιάν. Για το τσίφτετέλλιν τούτον, επειδή ήτουν νάκκον* πκιο μιάλον, επικιέρωσεν 9 σελίνια. Που τον τζ'αιρόν που μου έκαμεν την ιστορίαν, άμαν εννά θέλω να το παίξει, λαλώ του: «Μάστρε, παίξε μου το τσίφτετέλλιν των 9 σελινιών!»

Γλωσσάρι - Λέξεις (*)

(Οι λέξεις που περιέχονται στο γλωσσάρι σημειώνονται με * μετά τη λέξη).

- αγκαλέσει (να) : εγκαλέσει, ενάγει, κάνει μήνυση
 αγροικώ : ακούω, ακροάζομαι
 αερούσα (η) : αεράτη, χαριτωμένη
 αθκεί : ανθίζει
 ακανετόν (το) : αρκετό, φτάνει πια
 ανάσεφνεν : ανάπνεε με δυσκολία
 ανεγιωθεί (να) : ανατραφεί, μεγαλώσει
 άποτην/η (η) : χωρίς νερό, διψασμένη
 άσκαρτι : παρολίγο
 ακήν/η (η) : αυγή
 αφτέλλες (οι) : βδέλλες
 βλαντζιά (τα) : συκώτια
 βοϋδήςουν (να) : βοσκήσουν
 βούρα (η) : δερμάτινο ταγάρι βοσκών
 βούτσιες (οι) : μάγουλα
 βουττά : βυθίζεται, δύει (για τον ήλιο)
 βραχτήν/η (η) : φράκτης, μικρό περιφραγμένο περιβόλι
 γαούραν/α (η) : γαϊδούρα
 γέρημην/η (η) : έρμη
 γιάλι-άλι : σιγά-σιγά, αγάλι-αγάλι
 γιαλλούρικα (τα) : γαλάζια, λαμπερά (για μάτια)
 γιαράς (ο) : πληγή, τραύμα
 γρίτζελλος (ο) : κρικέλι
 δεικλήσουν (να) : στρέψουν το βλέμμα
 δίμιτον (το) : βαμβακερό ύφασμα με δύο μίτους (κλωστές)
 δρώμαν (το) : ιδρώτας
 εκαΐλησεν : δέχτηκε
 εννά ή 'ννά : θα
 επεράορησεν : άργησε πολύ
 επκιέρωσεν : πλήρωνε
 εσάριζεν : σκούπιζε
 εσύναξες : μάζεψες
 έτον : δες τον
 έτρεδεν : έτρεχε ξοπίσω
 εχώστηκα : κρύφτηκα
 ζαβρά : αριστερά
 θαλασσαναγιωμένο/ος (ο) : θαλασσαναθρεμένος
 θερκά (τα) : μαύρα φίδια
 θκιο ή δκιο ή διώ : δίνω
 κάβαλλος (ο) : άκρη της βράκας, καβάλος
 καμμύσει (να) : κλείσει τα μάτια (από το καμμύω)
 καντάρα/ριν (το) : μονάδα βάρους, στατήρας = 44 οκάδες

- κάττος (ο)** : γάτος
κατωθκιόν : πιο κάτω, κάτωθεν
κλουθα : ακολουθα
κόντραν/α (η) : σκληρό εξόγκωμα στη ράχη ζώου
κόξα/α (η) : μέση
κοραδιά (η) : άγαμη κοπέλα, παρθένα
κουέλλες (οι) : πρόβατα
κουμπασάρω : χαράζω πορεία πλοίου
κουμπάσσον/ος (ο) : πυξίδα
κουφάες (οι) : οχιές
κριάτα (τα) : σάρκες
κρολοούνται : ακροάζονται
λαύρα (η) : αύρα, ζέστη
λαώννει : αναστατώνει, ξετρελαίνει
λεγνόν (το) : λυγερή
μανιέρες/α (η) : περηφάνεια, καμάρι
μαδαίριν (το) : μαχαίρι
μαυραραχιασμένον (το) : μαύρο κι άραχνο
μαυροτζινάρα (η) : μαύρη αγκινάρα, μελαμψή
μιτά : μαζι
μόθκια/μόδι (το) : μονάδα μέτρησης σιτηρών
μουσκαοαζιά (η) : γαρυφαλλιά
μουσκολοούν : μοσχοβολούν
μακκίραν/α (η) : γρόσι, χάλκινο κέρμα
νάκκον : πολύ λίγο, ελάχιστο
νιούλλικους/κος (ο) : νέος, λεβέντης
νούρον/ος (ο) : ουρά
ξάρκα : άσε τις δουλειές
ξέβα : βγες
ξικουμπζιάζει : ξεκουμπώνει
όθεντρες/α (η) : είδος φιδιού
παίθκιιοι (οι) : παίδαροι, λεβέντες, παιδιά
παντέχουνε : προσμένουνε
παρηορκέται : παρηγοριέται
περίτον : πιο πολύ
πιθιαύλιν (το) : αυλός από καλάμι
πκιάσε : πάρε
πκιερωμόν/ος (ο) : πληρωμή, αμοιβή
πνάσεις (να) : ξεκουραστείς
ποκοντυλίθκια (τα) : σκληρά άχυρα από κόνδυλους
πολογιάσω (να) : διώξω
πορνής/πορνή (η) : αυγή, πρωί
πούγκαν/α (η) : τσέπη
ποφκάλει (να) : ξεπατώσει, ξεθεώσει
πέεφτον : ξαπλώνουν

- πραμαθιές (οι)** : εμπορεύματα πλανόδιου πωλητή
ρέξε : πέρασε
ριάλλια (τα) : λεφτά
ρόινη (η) : ροδόχρωμη, κόκκινη
σατῶν (το) : σακί
σγיא : όπως
διεντρουβάνιν (το) : σιντριβάνι, πίδακας, στρόφιγγα
δῖλλια : χίλια
διονώσω : χύνω, αδειάζω
σκάπουλλους/οι (οι) : άγαμοι νέοι
σούσαν/α (η) : κούνια
δῶισε : σχίσε
δῶοινί (το) : σχοινί
συνάουνται : μαζεύονται
συναχτά : μαζεμένα
τζαχαμαί : εκεί
τοιῶιά (τα) : τοίχοι περίφραξης, τείχη
τσαέρες (οι) : καρέκλες
τσακρούν : ραγίζουν με θόρυβο
τῶιτῶέκκια (τα) : λουλούδια
φκίόρα (τα) : λουλούδια
φωρούν : χωρούν
χαρκούμαι : νομίζω, μου φαίνεται
χαρτωθῶ (να) : αρραβωνιαστώ
χαρτωμένην/η (η) : αρραβωνιαστικιά
χάσιζον (το) : άσπρο, αγνό
χολέτρες (οι) : ημικυλινδρικές υδρορροές
χουμίσω (να) : παινέψω

Γλωσσάρι - φράσεις ()**

(Οι φράσεις που περιέχονται στο γλωσσάρι σημειώνονται με ** πριν τη φράση)

άμαν ιθιούμεν, θγια μας : όταν δίνουμε μας δίνει

αμμά 'γλεπε : μα πρόσχε

άφηκα λον : άφησα εντολή, οδηγίες

γιαβρή μου : μωρό μου

είντα λο'ς τους εθέλασιν : πώς τους προτιμούσαν

έν' όπως τα δοξάρακα : είναι στραβά σαν τόξα

έν' τσουλλωμένα κάτω : είναι κρεμασμένα κάτω

εξόθκιασα όσα βαρώ : ξόδεψα λεφτά του βάρους μου, όσο είναι το βάρος μου

εδδιάστην τον : τον πήρε το μάτι της

έσσω της : σπίτι της

έφκηη η αβανιά : τής/τού βγήκε το όνομα

έχω πο' 'σσω μου : έχω μέσα μου

μα 'γιώ λαλώ τους το κοφτόν : μα εγώ τους λέω κοφτά

μα 'ν κόφκω μούτιν : μα δεν ξεκόβω

να κόψω μούτιν : να ξεκόψω

να πέσουμεν αντάμα : να κοιμηθούμε μαζί

πο' 'ρεξεν : που πέρασε

πο' 'σσω τους : από το σπίτι τους

που 'θάρηες : που νόμιζες

τζ' αρχέψασιν τζ' ελέασιν : άρχισαν να λένε

τζ' έτα που 'δια : να τα που...

τζ' έφας μου βραχτές : μού έφαγες φραγμένα χωράφια

τζαι ζηλευτεί το γάλαν του : και αλλοιωθεί το γάλα της μάνας του

τζαι σον τού είπεν : κι όπως τού είπε

της πόρτας άμα πο' 'ννά φκεις : σαν βγεις από την πόρτα

το δειν της : η ματιά της